

УДК 141.7(091)

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2021.36.2>

ПОНЯТТЯ НЕДІЯННЯ В КОНТЕКСТІ ДАОСЬКОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ

Галина Арсентьєва

*Національний університет «Запорізька політехніка»,
Економіко-гуманітарний інститут, кафедра філософії
вул. Жуковського, 64, 69063, м. Запоріжжя, Україна*

Стаття присвячена з'ясуванню змісту, ролі і значення принципу недіяння в контексті даоської філософської традиції.

У статті систематизовані актуальні положення філософського даосизму щодо принципу недіяння. Джерелами дослідження стали передусім коментовані переклади трактату «Дао-дэ цзин». Те, що думка Лао-цзи і Чжуан-цзи образна, має алегоричний характер, а шляхи її вираження більш поетичні, ніж логічні, зумовило різночитання в розумінні принципу недіяння як у стародавні часи, так і зараз. Вони більше представляють мистецтво життя, ніж вирішення протиріч логічного сенсу. А на деякі питання взагалі відповіддю є мовчання.

У статті зроблена спроба розібратися, чому саме, незважаючи на багатомісячний досвід дослідження принципу недіяння, він ще досі залишається не досить розробленим і тому здебільшого недосяжним для його практичного застосування. Висвітлені дві основні причини цього. Перша причина полягає у тому, що давньокитайська філософія взагалі і філософія принципу недіяння зокрема значно гірше піддаються логічному аналізу (іноді і зовсім не піддаються), ніж звичні для сприйняття європейців дискурси, оскільки логіка, закладена в них, є парадоксальною і суперечить законам формальної логіки. «Дао де цзін» – настільки тонкий для розуміння трактат, де все знаходиться на рівні інтуїтивного розуміння, глибокого проникнення, що навіть найкращі із дослідників Лао-цзи і Чжуан-цзи часто бачать у рядках лише поверхневий зміст, відображаючи це в коментарях. Не аналізу піддають їх, а лише опису. Друга причина – це специфічний спосіб передачі думки, витоками якої є твори, в яких використовувалися притчі і алегорії, суть яких прихована під містичними оболонками. А філософія, як відомо, не допускає ні внутрішнього протиріччя, ні неточності розуміння.

У статті розглядається зміст поняття недіяння в даосизмі, взаємозв'язок його з категоріями Дао, цзи, де, заснованих на багатомісячних філософських уявленнях стародавнього народу, а також дослідників сьогодення. У результаті цього виявлено, що прагнення вийти за рамки цих категорій або перевести їх на аналогічні категорії західної філософії майже зовсім не є можливим. Отже, попри одностайне визнання важливості й актуальності принципу недіяння, всі спроби зрозуміти його все ще залишаються марними.

Те, що принцип недіяння не виражений у категоріях логіки, дуже ускладнило і наше дослідження. Проте авторка статті дійшла висновку, що недіяння – це не бездіяльність і не пасивна діяльність, а особливий вид діяльності, що не зводиться ні до якої іншої діяльності. У результаті дослідження авторка статті схиляється до визнання недіяння як процесу спонтанної діяльності. Спонтанність важлива для нашого благополуччя. Але досягти її непросто. І далеко не завжди шлях досягнення лежить через аналіз, зусилля і наполегливість. Наше дослідження недіяння дозволяє зробити висновок, що, усвідомивши силу спонтанності, оцінивши пов'язані з нею труднощі й обдумавши все це з давньокитайськими філософами і сучасними вченими і філософами, ми краще зрозуміємо, як ми живемо і взаємодіємо з людьми, і будемо робити це ефективніше.

Ключові слова: даосизм, принцип недіяння, спонтанність, Дао, цзи, де.

Тематику філософії недяння досліджували такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як І.С. Родічева, О.М. Омельчук, Ю.Л. Бутко, Л.І. Мозговий, Т.В. Данилова, О.І. Бойченко, Я.Шекера, Гране Марсель, Стивенсон Джей, Томпсон Мел. Е.А. Торчинов, Л.С.Васильєв, В.Н. Вершинін, А.Є. Лукьянов, Ю.К. Шуцький, Ян Хин-Шун, Янарас Х., С.М. Вовк, Л.Є. Померанцева, Е. Слінгерленд, К.Г. Юнг та ін. Однак слід відзначити брак ґрунтовних вітчизняних спеціалізованих досліджень філософії даосизму.

У нашій роботі джерелами дослідження стали передусім коментовані переклади трактату «Дао-де цзин» [1]. Те, що думка Лао-цзи і Чжуан-цзи образна, має алегоричний характер, а шляхи її вираження більш поетичні, ніж логічні, – зумовило різночитання в розумінні принципу недяння як у стародавні часи, так і зараз. Вони більше представляють мистецтво життя, ніж вирішення протиріч логічного сенсу. А на деякі питання взагалі відповідають є мовчанням.

Дана стаття являє собою спробу розібратися, чому саме, незважаючи на багатовіковий досвід дослідження принципу недяння, він ще досі залишається не досить розробленим і тому здебільшого недосяжним для його практичного застосування. Висвітлені дві основні причини цього. Перша причина полягає у тому, що давньокитайська філософія взагалі і філософія принципу недяння зокрема значно гірше піддаються логічному аналізу (іноді і зовсім не піддаються), ніж звичні для сприйняття європейців дискурси, оскільки логіка, закладена в них, є парадоксальною і суперечить законам формальної логіки. «Дао де цзин» – настільки тонкий для розуміння трактат, де все знаходиться на рівні інтуїтивного розуміння, глибинного проникнення, що навіть найкращі із дослідників Лао-цзи і Чжуан-цзи часто бачать у рядках лише поверхневий зміст, відображаючи це в коментарях. Не аналізу піддають їх, а лише опису. Друга причина – це специфічний спосіб передачі думки, витоками якої є твори, в яких використовувалися притчі і алегорії, суть яких прихована під містичними оболонками. А філософія, як відомо, не допускає ні внутрішнього протиріччя, ні неточності розуміння.

Ми поділяємо думку відомого дослідника даосизму Е.А. Торчинова [2], а також Т.В. Данилової [3], що ці різночитання в розумінні суті недяння закладені в самому об'єкті дослідження – в даосизмі, оскільки парадигмою всього суцього для даоського вчення є хунь дунь (хаос), що впливає на всю систему світогляду даосів. «Подібні системи значно гірше піддаються логічному аналізу (іноді і зовсім не піддаються), ніж звичні для сприйняття європейців дискурси, оскільки логіка, закладена в них, є парадоксальною, суперечить законам формальної логіки» [3, с. 91]. Таке різночитання в тлумаченні принципів даосизму можливе ще й через специфічний спосіб передачі думки, оскільки майже всі даоські вчителі вважали за краще використовувати притчі і алегорії, суть яких прихована під містичними оболонками. А філософія, як відомо, не допускає ні внутрішнього протиріччя, ні неточності розуміння [3, с. 92].

Розглянемо зміст поняття недяння в даосизмі, взаємозв'язок його з категоріями Дао, ци, де, заснованих на багатовікових філософських уявленнях стародавнього народу, а також дослідників сьогодення. Нами виявлено, що прагнення вийти за рамки цих категорій або перевести їх на аналогічні категорії західної філософії майже зовсім не є можливим. Отже, незважаючи на одноставне визнання важливості й актуальності принципу недяння, всі спроби зрозуміти його все ще залишаються марними.

Згідно з даосизмом, між матерією і духом не існує нездоланної межі, вони є різними модусами єдиної Ци. Ци конденсується в момент виникнення оформленого буття і розріджується, коли це буття повертається до небуття. Творча сила Ци полягає у здатності перетворюватися на конкретні речі, тобто переходити від одиничного до множинного. Ця здатність Ци уможливується лише завдяки принципу недяння трансформувати шлях Дао у Де.

Те, що принцип недіяння не виражений в категоріях логіки, дуже ускладнило і наше дослідження. Проте авторка статті дійшла висновку, що недіяння – це не бездіяльність і не пасивна діяльність, а особливий вид діяльності, що не зводиться ні до якої іншої діяльності. У результаті дослідження авторка статті схиляється до визначення недіяння як процесу спонтанної діяльності. Спонтанність важлива для нашого благополуччя. Але досягти її непросто. І далеко не завжди шлях досягнення лежить через аналіз, зусилля і наполегливість. Наше дослідження недіяння дозволяє зробити висновок, що, усвідомивши силу спонтанності, оцінивши пов'язані з нею труднощі і обдумавши все це з давньокитайськими філософами і сучасними вченими і філософами, ми краще зрозуміємо, як ми живемо і взаємодіємо з людьми, і будемо робити це ефективніше.

Якщо в конфуціанстві принцип у-вей в основному розглядався в управлінні імператора, то даоське осмислення принципу недіяння охоплювало цілий спектр його прояву.

Людям з народження вселяють думку: працюй, старайся, біжи, досягай, викладайся максимально. Життя в розвинених суспільствах пов'язане з постійним рухом, спрямованим на досягнення успіху. Автор даної статті вважає, що для деяких сфер життя ці поради неприйнятні. Невпевнений в собі політик, актор, який зіграв професійно, але не зачепив глядача, баскетболіст, що ґрунтовно обмірковує свої дії – всі вони від цього програють. Кожному з них для перемоги чогось не вистачило. Ми вважаємо, що не вистачає використання принципу недіяння (у-вей). Це гармонійний стан одночасно складний і цілісний, він передбачає примирення тіла, емоцій і розуму. Якби потрібно було точно перевести поняття у-вей, найкраще підійшло б «дію без зусиль» або «спонтанно дію».

Спонтанність важлива для нашого благополуччя. Але досягти її непросто. І далеко не завжди шлях досягнення лежить через аналіз, зусилля і наполегливість. А принцип недіяння наголошує: перестаньте намагатися і намагатися, вибавитися із сил, сповільніться і спробуйте піймати стан потоку. До речі, як стверджують деякі дослідники, для цього може бути достатньо заглибитися в гарну книжку. Згідно з поглядами таких дослідників, як Дж. Міллер та Ф. Жульєн, даоська традиція пропонує важливу перспективу для екологічної думки, заснованої на проникненні природи в людське існування і проникненості людського тіла для природної енергії [4; 5]. А А. Уотс та Е. Слінгерленд [6; 7], спираючись на старокитайську філософію та сучасну когнітивістику, теж пишуть про важливість бути несерйозним, «намагатися не намагатися» і про те, як при цьому домагатися набагато більшого. Давня мудрість, сучасна наука і мистецтво спонтанності стали предметом їхніх досліджень, і, хоч і робили вони свої дослідження окремо один від одного, висновок у них один і той самий: потрібно прислухатися до даоської філософської традиції і надавати перевагу інтуїтивним рішенням, а не суворим дотриманням правил в ситуаціях, які потребують нестандартного мислення, що будь-яку гру можна виграти, лише розслабившись, а кращий спосіб гарантувати виконання угод – це створити тісні особисті стосунки, зазвичай через низку спільних вечорів, що підкріплюються смачною їжею і алкоголем. На практиці в Китаї залишилися домінуючими культурні норми, що продовжують спиратися на принцип недіяння (у-вей) і Де, і це може бути корисним не тільки східній людині, а й західній. Давньокитайські джерела, що розповідають про спонтанність, дають нам унікальний погляд на ту грань духовного й суспільного життя, якої на Заході приділялося мало уваги.

Більш того, саме введення понять у-вей і Де в наш побут змушує переглянути погляди на багато чого. Ми звикли думати, ніби спонтанність (якщо ми взагалі про неї замислюємося) – це корисний аксесуар для відпочинку або щось таке, що необхідно лише людям творчої діяльності. Однак збільшуються докази того, що стародавні китайці, які вважали спонтанність наріжним каменем особистого процвітання й успіху в суспільстві,

мали рацію. Це означає, що парадокс у-вей куди глибше, ніж здавалося, а подолати його важливіше, ніж ми думали.

Нас привчили вважати, ніби кращий спосіб досягти поставлених цілей – це ґрунтовно все обдумати і наполегливо домагатися свого. На жаль, стосовно багатьох сфер життя це погана порада. До привабливості і спонтанності краще йти не напрому, а старанне обдумування і завзятість можуть лише віддалити від мети.

Спонтанність можна і потрібно застосовувати для досягнення найкращих результатів у різних видах діяльності. Наше дослідження принципу недіяння дозволяє зробити висновок, що, усвідомивши силу спонтанності, оцінивши пов'язані з нею труднощі і обдумавши все це з давньокитайськими філософами і сучасними вченими, ми краще зрозуміємо, як ми живемо і взаємодіємо з людьми і як це робити ефективніше.

У нашій культурі прагнення не намагатися надмірно, а «плисти за течією», «бути в ударі» давно приваблювало творчих людей.

Дуже поширена думка, що необхідність розслабитися і відключити розум виникає тільки на відпочинку або у творчій діяльності за покликом серця, коли людина працює над власним витвором мистецтва. Але спонтанність, уміння «бути в ударі» насправді має куди більший спектр її запровадження. Але здається досить абсурдним, що найкращий спосіб домогтися чогось – це не хотіти досягти його. Проблема в тому, що дуже важко зрозуміти, що робити з цим знанням. Як змусити себе не хотіти того, чого насправді дуже хочеться. Більшість із нас заціклені на боротьбі, праці, старанності і старанні, починаючи ще з раннього дитинства. Наше особисте і професійне життя все тісніше пов'язане з прискороною гонитвою за продуктивністю, залишаючи за бортом дозвілля, відпустку і прості задоволення. У результаті люди різного віку проводять свої дні прикутими до смартфонів, зануреними в нескінченний потік ігор, електронних листів, SMS, твітів; вони встають дуже рано, лягають надто пізно і занурюються в неспокійний сон при яскравому світлі крихітних дисплеїв.

Надмірна увага, що приділяється сучасною людиною розуму, силі волі та самоконтролю не дозволяє оцінити важливість напівавтоматичних дій, що впливають із підсвідомості за незначної участі свідомої психіки або зовсім без неї. У результаті ми занадто часто змушуємо себе напружуватися сильніше і рухатися швидше там, де натиск, скоріше, шкідливий.

У-вей буквально перекладається як «недіяння». Однак це зовсім не бездіяльність, а динамічний, невимушений, природний стан свідомості людини, яка діє активно й ефективно настільки, наскільки потрібно. Люди, які перебувають у стані недіяння, відчувають, ніби вони не роблять нічого, хоча водночас можуть створювати блискучі твори мистецтва, спритно знаходити вихід зі скрутного становища і навіть приводити весь світ до гармонії. Людині в стані недіяння належна і ефективна діяльність дається настільки ж природно, як тіло слідує ритму музики. Цей гармонійний стан одночасно складний і цілісний, він передбачає примирення тіла, емоцій і розуму. Якби потрібно було точно перевести поняття у-вей, найкраще підійшло б «дію без зусиль» або «спонтанно дію». Перебування в стані недіяння призводить до розслаблення і насолоди, але воно винагороджується куди більше, ніж будь-які звичайні радощі. Багато в чому стан недіяння подібний здатності «бути в ударі», але з важливими відмінностями. Їх ми і розглянемо.

Люди в стані недіяння мають Де. Зазвичай слово Де перекладають як «чеснота», «могутність», «харизма». Люди з виявленим Де неймовірно харизматичні і привабливі, досягають у своїй діяльності успіхів без особливих зусиль. Крім того, Де дозволяє людині найбільш ефективним чином взаємодіяти з людьми. Якщо ви володієте Де, то подобається

людям, вони довіряють вам і відчувають себе поруч з вами спокійно. Переваги, що дарує Де, незаперечні, і тому стан недіяння такий привабливий, і тому даоські філософи витратили стільки часу, щоб зрозуміти, як його досягти.

Показово, що в жодній мові, крім китайської, немає точних еквівалентів ні у-вей, ні Де, і це відображає розрив у нашому концептуальному світі. Розуміння сутності принципу недіяння і категорії Де вкрай важливо для розуміння старокитайської філософії. Усі ці мислителі будували свої філософські системи на природності і спонтанності і відчували, що життєвий успіх в цілому пов'язаний з харизмою, що виходить від абсолютно розслабленої людини. Вони самі хотіли домогтися стану недіяння й отримати Де. Стану у-вей і прояву Де неможливо дістати суто цілеспрямовано. Тому не випадково подібне утруднення називають ще «парадоксом у-вей».

Тепер наука знає про психологічні механізми у стані недіяння, в тому числі і про те, які саме ділянки мозку відключаються, а які працюють на повну силу в цьому стані. Такі методи, як функціональна магнітно-резонансна томографія (ФМРТ), дозволяють побачити барвисті зображення роботи мозку в стані у-вей. Зображення ФМРТ виразно повідомляють нам щось, чого ми ще не знали про роботу мозку, і дають більш точний опис людини, ніж будь-коли раніше. Зростає число праць із психології та нейронаук, з яких ясно, що давньокитайські мислителі мали куди більш ясне уявлення про те, як люди мислять і поведуться. Вчені починають все більше цінувати роль, яку відіграє в житті швидка й економна несвідома психіка, і набувають більш чіткого розуміння того, чому спонтанність і ефективність тісно пов'язані.

Так, наприклад, еволюційна психологія пояснює, чому стан недіяння такий прийнятний його власникові і привабливий для оточуючих. Стан у-вей прийнятний нам тому, що величезну кількість завдань не можна вирішити за допомогою свідомої психіки. Щоб впоратися з ними, потрібно звільнити швидко несвідоме сприйняття. Вчені все більше переконуються в тому, що фізіологічно складно усвідомлено викликати спонтанність, і, можливо, тому ми так цінуємо її, а природних людей вважаємо привабливими і гідними нашої довіри.

Спонтанну діяльність важко імітувати, спонтанність марно очікувати, вона приходить сама і невідомо коли і звідки. Але ті, до кого вона приходить, – це точно не випадкові люди, це ті, хто займається справою за своїм покликанням. І вони точно знають, що, якщо вона прийшла, потрібно ловити момент і використовувати його по максимуму, бо розкуті, невимушені люди в стані принципу недіяння нерідко досягають найкращих результатів у будь-якій діяльності, а особливо у творчій, і користуються успіхом у суспільстві. Сучасні дослідники спонтанної діяльності емпірично підтверджують наукове розуміння і принципу недіяння, і прояву Де як таких, що можуть допомогти нам оптимізувати різні види діяльності.

Для Західної культури взагалі і для філософії зокрема характерне прийняття раціонального мислення як основи людської природи, коли розум і нібито властива йому абстрактна раціональність різко відмежовані від тіла й емоцій і займають по відношенню до них панівне становище. Але починаючи із середини ХХ століття вчені почали сприймати розум по-справжньому «тілесним». Це означає, що наше мислення зав'язане на конкретний досвід, і навіть те, що здається досить абстрактним, пов'язане через аналогії і метафори з нашими тілесними відчуттями. Тілесне сприйняття свідомості також нерозривно пов'язує мислення з відчуттями, і це ставить під питання суворе розмежування розуму й емоцій. Більш того, вчені починають приймати той факт, що мозок призначений насамперед для дії, а не для обробки абстрактної інформації (але, якщо необхідно, він вміє і це). Ця революція «втіленого розуму» була натхненна у тому числі філософськими даоськими міркуваннями про принцип недіяння, що зробило сплав когнітивних наук і китайської філософії у дослідженні цілком виправданим.

Західні філософи почали розуміти важливість дослідження й емпіричного досвіду незахідних традицій. Поки що невелика кількість західних філософів визнає, що давньокитайська традиція дозволяє скоригувати надмірне захоплення сучасних західних філософів раціо, свідомим і силою волі. Так, сучасна західна філософія наполягає на важливості абстрактного, репрезентативного знання про світ, а давньокитайські філософи говорили про таку практичну діяльність, яка не явна, яка нерідко не піддається опису здатності робити що-небудь добре так само, як вміння їздити на велосипеді, коли не можна пояснити алгоритм, як це робиться. Зосередившись на тому, як їздити, або намагаючись пояснити це інакше, часто можна погіршити свій творчий хист навіть до їзди на велосипеді.

Для даосів кульмінацією пізнання було не розуміння абстрактних принципів недіяння, а досягнення психологічного відчуття недіяння. Метою ж бачилася здатність діяти у фізичному і людському світі абсолютно спонтанно і водночас у цілковитій гармонії з природним порядком природної і соціальної реальності Дао. У даосській традиції приділяється увага опису внутрішнього відчуття недіяння і виробленню прийомів, що дають змогу його досягти. Ідеальний чоловік у стародавньому Китаї скоріше схожий на тренуваного спортсмена або вмілого художника, а не на безпристрасного аналітика для зважування всіх «за» і «проти». Поняття недіяння відкриває важливі аспекти спонтанності і соціальної взаємодії, які ще й досі випадають з поля зору сучасної західної науки і філософії. Нас привчили вважати, ніби кращий спосіб досягти поставлених цілей – це ґрунтовно все обдумати і наполегливо домагатися свого, напружуючись щосили. А даоські філософи, навпаки, закликали розслабитися і вважали, що до привабливості і спонтанності краще йти не напрому, попереджали, що старанне обдумування і завзятість можуть лише віддалити від мети. Це просто не вкладається в голову західної людини. А якщо і комусь зрозуміло теоретично, то на практиці все одно стає таким важко досяжним, що вони починають вдаватися до вольових зусиль, щоб розслабитися, а це, навпаки, не дає ніякого результату. І в цьому напрямі західній людині ще працювати і працювати над собою.

Однією з основних рис стану недіяння є відчуття заглибленості в Єдине, в Дао. Наприклад, ось як дозволяє нам побачити важливий соціальний вимір спонтанності історія про червонодеревника Ціна з книги «Чжуан-цзи»[1]. Коли запитують у Ціна, який секрет його мистецтва, то ось як він описує, як це відбувається у нього. Коли він замислює вирізати раму для дзвонів, він не сміє даремно витратити свої духовні сили і неодмінно поститься, щоб заспокоїти серце. Після трьох днів посту він рятується від думок про почесність і нагороди, чини і платню. Після п'яти днів посту він рятується від думок про хвилювання як за свою майстерність, так і за невміння. А після семи днів посту він досягає такої зосередженості в дусі, що забуває про самого себе і весь розчиняється у створенні предмета своєї творчості. І так сильно зосереджується на цьому, що все зовнішнє втрачає для нього значення. Його творчість, його мистецтво захоплює його всього, а все, що відволікає, перестає існувати для нього. Тільки тепер він вирушає в ліс і вдивляється в небесну природу дерев, намагаючись відшукати досконалий матеріал. І, коли в його уяві в якомусь дереві він бачить готовий витвір свого мистецтва, він береться за роботу. У такій роботі небесне з'єднується з небесним, тому робота його і витвір мистецтва здаються немовби божественними.

Дивно, наскільки ця історія нагадує те, що нам відомо про великого художника Мікеланджело. Коли Мікеланджело стали розпитувати про його надприродні здібності скульптора, він нібито відповів, що, отримавши замовлення, просто чекає, поки не знайдеться брила мармуру, в якій він розгледить статую. А після просто «відсікає зайве». Тут, як і у випадку з червонодеревником Ціном, ми бачимо, що матеріал зумовлює творчий процес. Втручання творця виявляється мінімальним. А ще ця історія доводить, що неді-

яння – це не інсайт, не миттєве осяяння, а певний процес зі своїми особливостями перебігу. Але ці особливості лише описові і лише психологічні, а не аналітичні. І тому їх важко передати іншим, навчити, як цього досягати. Тому замість передачі знань повинна бути віра в авторитети, які запевняють, що завдяки принципу недіяння можна без боротьби здобувати невимушено і природно перемогу, вміти мовчазно відгукуватися, без заклику вміти ненавмисно досягати осяяння у творчості. Це дуже непросто. Іноді невимушеність переривається, коли відчувається перешкода. У цей момент свідомо психіка знову почне працювати, однак залишається відкритою для ситуації. На перший план виходять ідеї на кшталт спонтанності і харизми, про які ми, сучасні люди, зазвичай не замислюємося.

Усі ми в певні моменти життя відчуваємо це поєднання невимушеності та ефективності. Коли ми абсолютно поглинені якоюсь діяльністю, вона робиться буквально сама. Поєднуючи давні погляди і сучасну науку, ми зможемо нарешті зрозуміти, як насправді досягається подібний стан.

Переживаючи стан недіяння, ми не відчуваємо нічого особливого – воно є, і все, але ми майже не можемо усвідомлено контролювати або пояснити його словами. Ми не думаємо про те, як ходимо, а просто йдемо. Більш того, якщо ми почнемо про це думати, то можемо спіткнутися. Є безліч речей, які тіло робить без будь-якого втручання свідомої психіки, а коли ми замислюємося про них, то гостро відчуваємо розрив між свідомим Я і «несвідомим» тілом, у якого іноді ніби з'являється власний розум [6].

Зараз більшість дослідників погоджується з тим, що мислення визначається двома системами з принципово різними характеристиками. Перша, найважливіша (чуттєве мислення, або система № 1) діє автоматично, без зусиль, майже несвідомо. Друга система (експліцитно розсудливе мислення, або система № 2) діє повільно, виважено, із зусиллям і приблизно відповідає «розуму» – нашому експліцитному «я». Перевагою розумового мислення є здатність змінювати свої переваги у світлі нових обставин. Так що різниця між цими системами можна углядіти в тому, що чуттєве мислення старше і ригідне, а розумове мислення молодше, більш гнучке і тому швидше адаптується до наслідків тієї чи іншої поведінки.

Ці дві системи до певної міри розділені й анатомічно: за їх функціонування відповідають різні ділянки головного мозку.

«Я» зазвичай асоціюється зі свідомою психікою, тому що вона лежить в основі нашого свідомого розуміння і відчуття власного «Я». Але під цією свідомою особистістю знаходиться інша – більш масштабна і могутня, до якої саме принцип недіяння через проявлене дає прямий доступ до царини енерго-інформаційного Всесвіту підсвідомого.

Мета у-вей – змусити обидві складові частини «Я» працювати ефективно і спільно. У людини в стані у-вей розум втілений в тілі, а тіло – в розумі. Робота двох систем синхронізується, чим досягається осмислена спонтанність, що ідеально співвідноситься з обставинами. Тоді творчий процес включає поштовх зсередини людського «Я» до самовираження, а вже воно творчо робить все, як за помахом чарівної палички, без усяких вольових зусиль з боку людини.

Давньокитайський ідеал у-вей полягає саме в такій невимушеній дії. Люди в стані у-вей з давньокитайських текстів демонструють майже надприродні успіхи. Незважаючи на впевненість свідомої психіки в тому, що вона вирішує все, еволюція «завантажила» повсякденне прийняття рішень і формування суджень в нашу автоматичну, чуттєву, несвідому систему, тому що в більшості ситуацій вона діє швидко, точно й економно. Соціальний психолог Тімоті Вілсон запропонував термін «адаптивне несвідоме». Це широкий набір безумовних навичок, звичок і відчуттів, які дозволяють нам йти по життю майже без участі свідомого сприйняття, і зараз росте число популярних праць про силу підсвідомого

мислення. Стратегія «мислення без мислення», коли ми відпускаємо, зрозуміло, має свої межі, але очевидно, що будь-яка дія, яку ми хочемо зробити швидко і з успіхом, має бути перетворена в безумовний навик або звичку, і тоді імпровізація звільняється від тягара думок у напрямі творчого натхнення, висловлює природне і неподільне ціле, часткою якого є кожен з нас. Треба лише відпустити свідому психіку, щоб підсвідоме взяло ситуацію під контроль зі збереженням фоновіої оперативної пильності.

Дао – це джерело всієї благодаті і всіх цінностей. Йти шляхом Дао означає правильний спосіб існування людини, яка прагне стати ідеальною людиною. Перебування в стані недіяння означає, що ти дотримуєшся Шляху Неба, а будь-який наступний Шлях набуває чинності, коли людина стає частиною чогось більшого: космічного порядку у всьому і перебування в злагоді з Всесвітом. У цей момент над людиною Де сяє, ніби німб. Завдяки принципу недіяння в людині починає проявлятися сильне де, яке не тільки їй дозволяє йти безперешкодно власним індивідуально неповторним шляхом, а й чинить певний вплив у цьому на інших людей. Завдяки принципу недіяння висвітлене де робить людину харизматичною, вона починає притягувати інших і вселяти в них довіру як до себе, так і до їхнього оточення.

На закінчення коротко підсумуємо сказане. Принцип недіяння – це не бездіяльність і не пасивна діяльність, а особливий вид діяльності – спонтанна діяльність. У стані недіяння людина відчуває себе ідеальною частиною Єдиного, до якого належать і інші люди. Ознаки принципу недіяння психологічні: це глибока і при цьому невимушена концентрація, чуйність, відмінна продуктивність, глибоке задоволення, деперсоналізація, точна відповідність наших навичок складності завдань. Крім того, принципу недіяння властиве позбавлення запобіжного контролю свідомості людини над своєю поведінкою і досягнення невимушено природного стану, коли діяльнісний прояв людини без особливих зусиль стає більш продуктивним і ефективним. Саме завдяки цьому людина може знайти належне місце у всесвіті, індивідуально неповторне, коли вона спроможна досягти натхнення у самовираженні власного «Я», максимально потрібного для інших. А саме це і дає найбільш повне відчуття щастя. На цей аспект у-вей (його залежність від соціальної взаємодії і спільних цінностей) зазвичай не звертають уваги сучасні західні дослідники спонтанної діяльності, а це, на наш погляд, суттєва помилка.

Список використаної літератури

1. Лао-цзы. Дао Дэ Цзин / пер. с древнекит. Ян Хин-шуна. Древнекитайская философия. Т. 2. Москва : Мысль, 1972 .
2. Торчинов, Е.А. Даосизм. Опыт историко-религиоведческого описания. Санкт-Петербург : Андреев и сыновья, 1993. 310 с.
3. Данилова Т.В. «Переход от одного глубочайшего к другому – дверь ко всему чудесному», или несколько слов об источнике трансформации Вселенной в контексте даосской философской традиции. *Молодий вчений. Філософські науки*. 2015. № 8(23). Ч. 1. С. 91-94.
4. Miller James. «China's "green revolution" : daoism and the quest for sustainable future». *Education and Therapy*. 2019. № 5(2). С. 113–116.
5. Ф. Жульен. О «времени». Элементы философии «жить». Москва: Прогресс-Традиция, 2005. 244 с.
6. Уотс А. Путь воды. Москва: София, 1996. 288 с.
7. Слингеленд Е. И не пытайтесь! Древняя мудрость, современная наука и искусство спонтанности. Москва: АСТ, 2017. 426 с.

THE NOTION OF NON-EXISTENCE IN THE CONTEXT OF TAOIST PHILOSOPHICAL TRADITION

Halyna Arsentieva

*“Zaporizhzhia Polytechnic” National University,
Institute of Economics and Humanities, Department of Philosophy
Zhukovskogo str., 64, 69063, Zaporizhzhia, Ukraine*

This article discusses the meaning, role and value of the principle of non-indifference in the context of Taoist philosophical tradition.

This article systematizes the current positions of Taoist philosophical philosophy on the principle of non-indifference. The sources of the study are, inter alia, commented translations of the Tao Te Ching treatise. Taking into account that the ideas of Lao-tzu and Zhuang-ji are figurative, allegorical, and the ways of its expression are more poetic than logical, – all this led to different readings in the understanding of the principle of non-ideality, both in ancient times and nowadays. They are more representative of the art of living than of the solution of the logical sense. And the answer to certain questions is, in fact, talk.

This article tries to find out why, despite the rich experience of investigating the principle of non-difference, it still remains insufficiently elaborated and therefore in most cases unreachable for its practical application. Two main reasons for this have been identified. The first reason is that Chinese philosophy in general, and philosophy of the principle of non-existence in particular, are much more amenable to logical analysis (sometimes they are not amenable at all), than the standard European discourse, because the logic they contain is paradoxical and contrary to the laws of formal logic. "The Tao de Jing" is so thin treatise for understanding, where everything is on the level of intuitive understanding, deep penetration, that even the best of the investigators Lao-chi and Zhuangzi often see in rows only superficial sense, reflecting in commentaries. They do not analyze them, but only describe them. Another reason is the particular way in which the message is conveyed, the threads of which are works that make use of parables and allegories, the essence of which is shelved under mystic guises. Philosophy, as is well known, does not allow for internal contradictions and inaccuracies of understanding.

This article discusses the meaning of non-existence in the Taoism, its interrelation with the categories of Tao, qi, de, based on the rich philosophical concepts of ancient people, as well as by researchers of the present moment. The result is that the desire to go beyond these categories, or to translate them into analogous categories of Western philosophy, is not at all possible. However, while the importance and relevance of the principle of non-indifference is recognised, all attempts to understand it remain marginal.

The failure to understand the principle of non-indifference in logical categories has made our research very difficult. But the author of the article reached the conclusion that non-activity is not inactivity or passive activity, but a special kind of activity that does not lead to any other activity. As a result of the research, the author is committed to recognizing inactivity as a process of spontaneous activity. Spontaneity is important for our well-being. But it is not easy to achieve them. And not always the way to achieve it is through analysis, effort and diligence. Our study of inactivity allows us to conclude that, having understood the power of spontaneity, having assessed the difficulties associated with it, and having considered all this with ancient Chinese philosophers and contemporary scholars and philosophers, we can better understand how we live and interact with people, and will do so more effectively.

Key words: Taoism, principle of non-action, spontaneity, Tao, qi, de.